

ricament que no; però és cert que s'utilitza com a tal, en moltes ocasions.

(16) D'aquest esquema ha quedat exclosa la província. La identificació amb ella no és molt extensa. Al marge de la resta de Catalunya els terraltins es defineixen principalment com de la Terra Alta, o de la zona de Gandesa, i poques vegades com a tarragonins, en canvi es donen a conèixer com de

la província de Tarragona davant de persones que no saben on és la Terra Alta, un madrileny, per exemple. La província surt a rel·luir, no obstant, quan es parla de la marginació que —es pensen— han patit Tarragona i Lleida enfront de Barcelona i Girona (molt més riques), o quan es distingeixen zones que parlen el català correcte (Girona i Barcelona) de les que no el parlen tan correctament (Lleida i Tarragona).

APORTACIONS A LA HISTÒRIA D'ORTA (IV) LES «CONSUETUDS» D'ORTA

Jaume Cots i Gorchs ens explica, en un article de la revista «Estudis Universitaris Catalans» de l'any 1930, que fent recerques a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, va trobar al departament d'Ordres Militars, secció de l'Hospitalària de Sant Joan de Jerusalem, i dins del cartoral de la castellanía d'Amposta, el pergami registrat amb la signatura corresponent (plecs 355 a 357, lig. 6, n.º 2), el qual es considerava desaparegut, després del trasllat que es va fer de tot el fons bibliogràfic que es trobava a l'arxiu d'aquella orde a Saragossa, a l'Històric Nacional de Madrid, a les darreries del segle passat (1871). Aquest pergami contenia les consuetuds, llavors encara inèdites, de la vila i terme d'Orta, aprovades des de l'any 1296 (regnant Jaume II el Just) de comú acord entre la municipalitat, Consell o Universitat de la vila d'Orta i l'Orde del Temple, en aquells temps representada pel seu mestre Berenguer de Cardona, i essent comanador d'ella, a Orta, Eiximenis de Lenda, successor de Guillem de Miravet.

Les consuetuds són fruit del desenvolupament del municipi medieval arreu de Catalunya al llarg del segle XIII i sorgeixen com a resposta als dubtes sobre l'observança i aplicació de les Consuetudines civitatis Ilerde a Orta; així es redacten per escrit uns determinats usatges i costums, en virtut de la facultat que tenien les universitats de fer ordinacions per llur bon règim municipal, així com per a la recta administració de justícia.

1. Què s'entén per usatges?

Són un aplec de normes jurídiques de diferents procedències recollides des del s. XII en el cas dels Usatges de Barcelona. Els usatges són la base inicial i primària del dret català.

2. Què són els costums?

El costum és una manera de fer, d'obrar, establerta per un llarg ús. Consuetud, vol dir exactament el mateix; així, quan parlem de dret consuetudinari ens referim a aquell que es funda en el costum.

Segons els principis del dret català, per tal que el costum tingui força de llei cal que sigui raonable, espontani, repetit o prescrit (durant trenta anys o més) i provat.

3. Què tenien a veure amb les Consuetudines Ilerdenses?

Els costums de Lleida eren una recopilació del dret lleidatà duta a terme el 1228. El text originari era redactat en llatí i fou traduït al català al començament del s. XIV. Recollien la normativa donada a la ciutat pels reis, els costums escrits, els estatuts i els bans dictats pels consols lleidatans i els usos fins aleshores no escrits. L'ordre de preferència establert fou: costums, privilegis, usatges, lleis gòtiques i, en darrer terme, lleis romanes.

Fins a la redacció de les Consuetuds d'Orta, regien al poble les Consuetuds de Lleida; en aquestes lleis es basaven els templers per governar la vila i el seu terme. Però van sorgir discussions i litigis entre el comanador de l'orde, llavors Guillem de Miravet, i els habitants del poble, fins que tots van reconèixer que allò que existia veritablement eren uns determinats usatges i costums que regien d'antic com a privatis i peculiars del municipi; després de l'oportú consell i previ l'assessorament de l'Orde, es redactaren per escrit i foren concedits, com dèiem, pel Gran Mestre de l'Orde del Temple, Berenguer de Cardona, a suplicació dels habitants i prohoms⁽¹⁾ de la vila. Foren signats de comú acord, en forma contractual, redactats i escrits en llatí.

4. Què era el Consell o Universitat d'Orta?

Era un òrgan deliberatiu i de govern del municipi. Originàriament era integrat per tots els veïns (consell obert). Sovint, però, es reunia un consell restringit, que aplegava només una part del general i actuava per delegació d'aquest. La representació de la Universitat davant l'Orde del Temple era realitzada pels seus membres més destacats o prohoms, per això se l'anomenava sovint Universitas Proborum Hominum.

Des de la Nova Planta (1707-16), els consells municipals dels Països Catalans reberen el nom d'Ajuntament, que encara és vigent a l'estat espanyol.

5. Breu estudi de les Consuetuds

Les Consuetuds consten, a més, d'un preàmbul de vuitanta-un capítols o costums, l'ordre i disposició dels quals és anàleg i segueix en gran part el de les Consuetudines Ilerdenses, segons la redacció que li donà el seu compilador, Guillem Botet, així com també guarda una gran similitud amb els costums o constitucions de Miravet, aprovades vint-i-un anys més tard (el 1317).

Els elements integrants d'aquestes consuetuds d'Orta, o sigui les fonts primordials del seu dret, estan constituïdes pels diversos usatges i costums, així com pels privilegis coses que en són la base i també les consuetudines Ilerdenses; segueixen en importància els usatges de Barcelona i, per últim, els dret romà i canònic, designats sota la dominació de dret comú.

La importància històrica i doctrinal d'aquestes consuetuds pactades és digna de tenir-se en compte, ja que contribueixen al coneixement del dret consuetudinari escrit de Catalunya a l'època medieval, i en especial a la legislació en part històrica, en part vigent de la nostra comarca. Amb ella, juntament amb el Llibre dels costums de Tortosa, els de Flix i Miravet, així com els especials del Camp de Tarragona, tenim un quadre bastant complet de la legislació històrica medieval a la «provincia» de Tarragona.

La redacció d'aquest cos de dret consuetudinari obeeix a la necessitat de consignar-se per escrit el seu peculiar règim jurídic legal, a semblança de com ho havien fet d'altres viles i municipis. Tracten de matèries de règim i administració municipal, i de jurisdicció penal; es consignen també en forma de costums establerts i reconeguts diversos privilegis, molts d'ells anàlegs als de la carta de població atorgada a Lleida pels comtes de Barcelona i Urgell. Conté també altres disposicions relatives al procediment judicial, civil i criminal, on hem trobat algunes modificacions i detalls dignes de tenir-se en compte; i, per fi, es consignen algunes interessantíssimes disposicions de dret civil.

Són dignes d'esment i tenen especial interès per a nosaltres els següents capítols o costums:

— El sisè, estableix que si l'acredor té penya del deutor, i aquest no satisfà el deute al seu venciment, es procedeix a la seva venda o adjudicació després d'alguns requisits de procediment.

— El setè, consigna que si el deutor no satisfà la quantitat deguda en el terme estipulat i s'hagués interposat la reclamació judicial da-

vant del comanador o del batlle, venia obligat el deutor a pagar íntegrament el seu deute a l'acredor, i, a més, a satisfer la tercera part del deute a l'Orde del Temple.

— El vint-i-tresè, confirma la majoria d'edat als vint-i-cins anys.

— El cinquanta-novè, estableix limitacions al tutor quan es reclamen judicialment els béns del menor.

— El seixantè, declara que dos testimonis són suficients en tot negoci o causa.

— El seixanta-dosè, admet el testimoni de la dona, quan és reputada, discreta i de bona fama, contràriament a ço establert a Lleida i a Miravet.

— El seixanta-setè, estableix, per al cas que el marit abandonés la muller i s'absentés del terme municipal, que aquestà pugui demanar i fer seus els béns integrants de l'esponsalici.

— El seixanta-vuitè, prohibeix al pare de la dona dotada, demanar el dot havent-hi fills, per quant passa a ells juntament amb el marit; no més pot reclamar-ho el pare quan no hi ha fills.

— El setanta-dosè, coincidint amb el Dret de tot Catalunya d'aquest temps, declara no usar-se les prescripcions de tres, deu i vint anys, i sí solament la de trenta.

Com dèiem, aquestes consuetuds no eren sols d'Orta, sinó que s'estenien a tot el seu terme i jurisdicció, el qual segons un document de l'any 1333 s'estenia a Arnes, Prat del Comte, Bot i Caseres⁽²⁾.

Teresa LLOMBART
Agost 1984 (Orta)

BIBLIOGRAFIA

1. *Estudis Universitaris Catalans*. Vol. XV. N° 2 (juliol-desembre). Barcelona, 1930.
2. *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, 1975.
3. SOLDEVILA, Ferran: *Història de Catalunya. Biografies catalanes*. Vol. 5, Ed. Vicens-Vives.

(1) Membres més destacats de la vila.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó. Reg. 910, fol. 93.